

йоезија, уколико се „стваралачко *Ја*” и „интимно *Ја*” о којима Магарашевић у њој – поучен од Јејтса, Паунда и Елиота – потанко расправља подједнако односе на критичарево као и на песниково *Ја*. Јер тамо стоји да је „стваралачко *Ја* у стању да сузбије необјективан утицај интимног *Ја* само уколико је вишеструко” (27). А на следећој страни каже се „да је стваралачко *Ја* четвороструко и да делује сукцесивно из фазе у фазу”, те да „претапајући се тако у оно последње песниково *Ја* које коначно про-суђује да ли је све што је претходно учињено у области редукције, сажимања и организације формулисаног, збиља довољно објективно да би могло угледати свет, или не. У случају одречног закључка, јединствено, учетворостручено песниково *Ја*, мора поништити, угушити и огласити цео покушај неуспешним: а затим покушати све испочетка, са неке друге почетне тачке, у неком сасвим другачијем обједињењу” (28). Тако, значи, ако између песниковог и критичаревог *ја*, у референтном погледу, стоји знак једнакости.

Иначе, сваком Магарашевићевом истрајнијем читаоцу је сасвим јасно да он веома добро зна како ствари о којима у својој најновијој критичкој књизи пише заиста стоје, али је само њему познато зашто их представља или у крњем или у кривом огледалу, зашто је допустио неком налогу свог интимног *Ја* да тако очигледно тријумфује над оним четвороструким умним и стваралачким. Или понекад има и таквих ситуација у којима је узалудно и *ошворити чейворе очи*. Надам се да оне нису неизбежне.

Мр Марко К. ПАОВИЦА
Самостални истраживач
Беч–Београд–Цибријан
cyrpian@gmx.at

ЛЕП ДОПРИНОС САВРЕМЕНОЈ СРПСКОЈ ПРИПОВЕЦИ

Божидар Младеновић, *Нешћйо йтрајније од живоиша*, Српска књижевна задруга, Београд 2023

Књига Божидара Младеновића *Нешћйо йтрајније од живоиша* ауторов је избор прича из две његове претходне књиге, *Дан за хваљење анђела* (1992) и *Рођака вејворе деце* (2013), са девет нових, досад необјављених прича.

Ако бисмо покушали да, на најкраћи начин, укажемо на нешто што карактерише саму композицију ове занимљиве збирке прича, могли бисмо рећи, да је књига Божидара Младеновића *Нешћйо йтрајније од живоиша*,

не само с обзиром на тематику већ и на фокус ауторвог књижевног дела, компонована попут Менделјејевљевог система елемената. У насловној причи збирке дата је главна тема пищевог приповедачког интересовања, то је тема живота, схваћена у њеним фундаменталним аспектима, а главна локација свих збивања у већини ауторових прича је његова родна Пољаница, околина Враћа из које потичу мотиви и јунаци његових прича. Читалац ће лако увидети да су Младеновићеве приче посвећене темама из живота људи из ауторовог родног краја, али и да оне, иако су карактеристичне за пишев заичајни свет, садрже у себи универзалне мотиве и савремене проблеме људске егзистенције: љубав, болест, старост, идентитет, време и друга важна морална и метафизичка питања наше савремености, с којима се суочавају јунаци Младеновићевих прича.

Писац књиге *Нешто трајније од живота* не заборавља да, сасвим дискретно, у облику кратких упечатљивих опаски, у својим причама подсети на епоху у којој је провео, како каже јунак једне његове приче, „најбољи” део свога живота. У ауторовим запажањима садржана је критичка нота, која има углавном сетан, а понекад се јави и наглашено елегичан тон. Наравно, кад живимо у динамичној епохи, у којој време често „искочи из зглоба”, тешко је наћи праву меру и дати објективну слику времена у којем живимо, или, речено Хегеловим речима, „своје време захватити у мислима”, јер често се покаже да је и људска мисао, уметничко дело или било који други облик мисаоног стваралаштва, ухваћено својим временом, и више представља одраз него израз духа времена.

У причи „Последња посета”, 88-годишњем Михаилу Антићу, главном јунаку ове приче, последњег дана његовог живота стижу, с оног света, у посету четири жене с којима је некада био близак. Необичан сусрет посетитељки одвија се у њиховом присећању на тренутке проведене с Михаилом, кад је он био у пуној мушкој снази и када је, у својој површности, веровао „да га негде чека већа срећа и дела вредна вечне хвале”. Без обзира на то што нису заборавиле Михаилову несталну и омаловажавајућу, донжуановску природу, Софија, једна од тих жена, каже осталим посетитељкама да према Михаилу буду „благе и великодушне”. Софијине речи не најављују никакву строгу пресуду, већ изражавају опрост и Михаилов одлазак, његову смрт. Аутор у свом приповедачком поступку, што је једна од особености његовог приповедања, користи елементе необичног и нестварног, да би дочарао прелазак својих јунака из света реалности у свет надреалног, где „сви догађаји које смо запамтили нестају некуд у даљину, у време које као да није постојало, у простор који нема граница”.

„Топле усне на грлу” је прича о младићу који пати због израслине на грлу. Случајно, сретне хирурга који је спреман да му помогне, да га ослободи невоље. Међутим, он се плаши неизвесног исхода операције. Младеновић на веома суптилан начин указује на снагу емпатије коју

према главном лику ове приче испољава његов старији брат, и који успева да, с прикривеном нежношћу, охрабри млађег брата да прихвати операцију.

У Младеновићевим причама, препуним људске тоpline и нежности, често се расправља о одликама и моћима људске душе. Прича „Чувар душе” говори о настојању каменоресца да, следећи савет свог ментора, вајара Негована Брајића, пронађе поузданог чувара своје душе. Искусни вајар сугерисао је својим ученицима да треба да имају чувара душе. „Јер, док радиш с каменом”, говорио је стари мајстор, „ти ниси на овом свету”. Био је уверен да чувар душе има велику заштитну моћ над ствараоцима, јер он не само да се „рве с њиховим недоумицама” већ је и њихов „заштитник и водич”.

Једном приликом, каменорезац је приметио у свом дворишту цвет сунцокрета. У исти мах, помислио је: „Погледај, послао га племенити случај, да, међу ове камене плоче и блокове, унесе младост и свежину!” У овој Младеновићевој причи, слично као у приповеци „Маслачак” Волфганга Борхерта, у којој осуђеник, у једној шетњи у затворском кругу, успева да кришом убере и однесе у своју ћелију цвет маслачка, да би тамо имао нешто чему ће да посвети своју пажњу, и што ће његов затворски амбијент учинити бар мало хуманијим.

Касније ће вођа групе ноћних посетилаца, у опклади са каменоресцем, добити сунцокрет, чувара каменоресчеве душе. После овог догађаја требало је да каменорезац на споменику уради портрет младе девојке која је изгубила живот у саобраћајној несрећи. Међутим, на необјашњив начин, уместо лика девојке, на споменику се појавио – цвет сунцокрета. Кад је каменорезац то саопштио наручиоцу споменика, он је био изненађен, али не и разочаран. Није тражио од каменоресца да исправи грешку, јер је веровао да су се у цео тај случај умешале више силе. Наиме, наручилац тог споменика, отац страдале девојке, испричао је каменоресцу да је његова кћерка погинула једне ноћи, с вереником, у аутомобилу који је, у великој брзини, одлетео у њиву са сунцокретом. Несрећни отац био је уверен да је каменорезац својим рукама, несвесно, „спровео одлуку онога који све види и све чује”, и да је „насликао чувара душе његове ћерке”.

Насловна прича Младеновићеве књиге, „Нешто трајније од живота”, говори о необичној потрази општинског службеника Драгомира Митића из Врања за породицом Јањић. Општински службеник је имао задатак да пронађе породицу Јањић, да би могао да утврди њено имовинско стање, како би се на основу тога надокнадио некакав дуг држави. Међутим, проблем настаје кад општински службеник не успева да утврди где та породица живи. Он тражи водича који би му показао пут до села у којем се претпоставља да живе Јањићи. На раскрсници сеоских путева Митић сретне необичног младића, који му је рекао да зна пут до тог села. На крају целодневне потраге испостави се да су се Јањићи одселили из тог села. У целокупној атмосфери ове приче има нечег над-

реалног, и она веома подсећа на слике италијанског сликара Ђорђа де Кирика, представника такозваног метафизичког реализма. Као на његовим сликама, на којима се виде насеља, улице, зграде, паркови, али се не виде људи, тако и у Младеновићевој причи „Нешто трајније од живота” има много тајнственог и невидљивог. Као што Де Кирикове слике на посматрача делују пусто без људи и изазивају осећај узнемирења, тако и код читаоца Младеновићеве приче непријатну слутњу изазива то што неки ликови у причи немају имена, путеви до места у које би требало да оде општински службеник нису јасни, чак је и водич без имена, и он нестаје на необичан начин.

После дужег и нејасног трагања за породицом Јањић, водич сасвим резолутно саопштава младом службенику да су стигли на одредиште. Истовремено се тајанствени водич/младић из улоге пуког водича трансформише у заступника породице Јањић и саопштава да „у Пољаници нема Јањића”. А затим додаје: „Шефовима кажите, да су празна пољаничанска брда, куће затворене – нема живе душе, пси не лају, петлови не кукуричу... *Јер да би се у овим, пољаничанским, брдима живело, пошребно је нешто трајније од живота.*”

Да би ова неуспела потрага попримила снажнији, надреални облик, писац/наратор дискретно нам наговештава да је службеников саговорник и његов неименовани водич, можда, био Радивоје Јањић, који се једном приликом тешко повредио у шуми и дуже време провео у коми, и не зна се да ли је преживео.

Суоченом с овим необичним информацијама, „општинском службенику, чинило се, да све око њега одлази некуд на леву страну, онда се враћа на десну, па опет на леву, и да он, заправо, не седи на клупици код продавнице у Пољаници, него у некаквом пространом и неукротивом возилу, које, са заспалим возачем, непрестано врлуда празним друмом. Није размишљао о необављеном послу, о свом неуспелом службеном подухвату, ни о тајанственом водичу, него о начину, како да заустави ту изненадну и неконтролисану вођњу, и наред, који је владао у његовом телу и његовој души”.

Дочаравајући нам у својим причама слику једног времена и људи једне генерације, која је веровала да гради нови и бољи свет, Божидар Младеновић успео је да створи богату галерију мушких и женских ликова и импресивну слику људског живота, тзв. малог човека, саткану од људске борбе, животних искушења, успеха, патње, бола, туге и пораза, али у којој има много топлине, искрене људске радости, човечности, лепоте, страсти, месечине и свега онога што људски живот доноси.

Стога може да нас радује то што је писац књиге *Нешто трајније од живота* у свим својим причама остао привржен традицији нашег класичног начина приповедања и свом поетичком уверењу и – не следећи помодна књижевна кретања – на аутентичан приповедачки начин нам

подарио вредно књижевно дело, истинско сведочанство о времену у којем је живео.

Др Маринко В. ПОЛИЋ

Научни сарадник

Институт друштвених наука у Београду

Центар за филозофију

marinkololic@gmail.com

ЖАРКО КОМАНИН У ТРИ КЉУЧА: ОГЛЕДИ О ПОЕТИЦИ, ТЕКСТУ И КОНТЕКСТУ

Радоје Фемић, *Жарко Команин: ѿоеѿика, ѿексѿи, конѿексѿи*, Ободско слово – Штампар Макарије, Подгорица – Београд 2023

Монографија *Жарко Команин: ѿоеѿика, ѿексѿи, конѿексѿи* Радоја Фемића конципирана је као синтетичан преглед књижевног стваралаштва Жарка Команина, а њена структура обухвата уводну студију, преиспитивање поетике, аналитичке осврте на Команинове драме, приповетке и романе, те закључне напомене које представљају синтезу истраживачких увида. И сам наслов монографије, с трочланом структуром, *ѿоеѿика, ѿексѿови, конѿексѿи*, указује на истовремено интересовање за унутрашње поетичке принципе, конкретне текстуалне реализације и шире културно-историјске оквири Команиновог дела. Иако је заснована на докторској дисертацији одбрањеној на Филозофском факултету у Новом Саду, ова књига превазилази оквири академског рада и добија карактер озбиљне научне студије. Она представља ревитализацију и поновно критичко преиспитивање опуса Жарка Команина, једног од значајних, али у научној јавности недовољно заступљених имена српске књижевности. Такав приступ не изненађује, с обзиром на то да је аутор, иако припадних млађе генерације, већ потврђен као проницљив и темељан критички мислилац, што је показао не само својим досадашњим студијама већ и активним учешћем у савременом књижевном и културном животу.

Дат је детаљан преглед књижевног рада Жарка Команина, уз указивање да се у књижевности јавља приповетком „Бјегунац”, објављеном у листу *Сѿугенѿи* 1956. године. Како наводи Фемић, Команин се касније остварује у жанру драме, романа и приповетке, правећи отклон од поетике првог дела; пише позоришне критике у *Вечерњим новосѿима* у периоду од 1964. до 1974. године, а двадесет година ради као драматург у Народном позоришту у Београду. Његово дело Фемић смешта у контекст послератне српске књижевности као престижно, посебно у области драмског стваралаштва. Аутор указује на то да се Команинова поетика